

(XLIX, 6.9). Doncs també d'aquests tenim derivats semblants: gall. *congostra* o *congostrinna* «camino entre muros o ribazos» [*congostra* ja 1456 i 1365] DECH (I, 271a24), del qual prové *Congostrina* poble de trescents hab., 70 k. al NE. de Guadalajara (prop d'Atienza). I sense la -r- repercussiva, però amb el mateix sufix -INUS, -A: *Lo Congusti* i Hort del *Congusti* te. Castissent, ja prop del congost ribagorçà del Montsec (XVIII, 116.4).

Sembla que hi hagi hagut un homònim (o forma aproximada) a l'alt Rosselló, que Desplanque potser no llegí ben exactament: «trenc de *Laugustrine*» any 1764, car després llegí «Trench de l'*Agostrina*» a. 1778 i 1779 (*Arch. Thuir*, 94, i cf. s. v. *embega*).

ANGUERA

Riu afl. de l'esq. del Francofí, que baixa de la Serra de Forès i de l'Espluga Calba, per Sarral, a desaiguar a Montblanc.

DOC. ANT. *Angera* 1181 (*Cart. de Poblet*, 56). *Anguera* (esmentat junt amb Biure) any 1188, *MiretS*, *TemplH*, 156; «aqua de *Angaria*» 1190 (*Cart. de Poblet*, 145); «in termino *Gardie* et in rivo *Angarie*» 1202 (*Cart. Poblet*, 147) (referent a *La Guàrdia dels Prats* agr. de Montblanc); un doc. de 1251, junt amb *l'Espluga Calba*, cita *Anguera devella* (*MiretS*, *Templ.*, p. 442), on hi ha evident error de lectura d'una *d* de pal llarg en lloc d'una *f* llarga, o sigui *Anguera Sevela* (l'anomenat *Savella* o *Sabella* de l'Abadiat, llogaret agregat a Forès, que és dalt de la serra al N. de Montblanc, i a uns 15 k. de l'Espluga Calba. 1076: «in loco dic. Pug de *Angera* --- se jungunt torrentes de Angera et de Olers» (*Li. Bl. Stes. Creus*, § 146, i *Li. Fe. Ma.*, p. 275). 1188: Petrus Anguera (*Font Rius*, *C.d.p.*, § 179). 1340: Pere, Johan, Guillem d'*Anguera* (*Cpbr. Entença*, f. 1, 5, 11).

Resumint aquestes dades, queda assegurat que el nom d'aquest riu ha començat sempre en ANZ, i accentuat -ÉRA, terminació que és ben segur provinent de -ARIA (com ho grafien els docs. dels a. 1190 i 1202): inducció, al capdavant, bastant forçosa, car si fos GE hauria passat a Že o Ži.

Això sol ja em sembla argument dissuasiu, de força difícilment refutable, contra una idea de relacionar-ho amb *Anguera*; més que més si el nom d'aquesta vila xurra vingués de INGUINA 'costats, engonals' —la hipòtesi més raonable. En tot cas la diferència en el lloc de l'accent hi posa un obstacle que hem de considerar insuperable.⁴⁵

S'imposa relacionar amb un NL portuguès. *Angueira* és un poble de Tras-os-Montes (concelho de Vimioso), Leite de Vasconcelos, *Philol. Mirandesa* I, 37; però és també un riu, afl. del riu Sabor, que ho és de la dr. del Douro, separant la Terra de Miranda de la de Bragança (3 k. a l'E. de Vimioso). Leite creu que el nom ve del riu, que ja apareix en docs. del temps de Sancho I; i suggereix (pp. 63-69) que vingui de ANGUIS 'serpeta' (rebutjant ANGUILLA 'anguila'). Coinci-

dim, doncs, amb *Anguera* en el fet de ser un riu, encara que a Portugal també hi hagi poble. Altrament tampoc podem descartar del tot que en el riu català —i en el mirandès— s'hagi partit del nom d'un poblat (recordem en aquest sentit les ambivalències com *Ges*, *Tordera*, *Algars*, *Aitona*); fins i tot es podria fer valer, en tal sentit, l'ús amb *de* o en genitiu, que hem documentat, en el nom nostrat, en dues escr. *aqua de Angaria* 1190, *rivo Angarie* 1202. I entre els testimonis del NP cat., el més antic és d'un «Arnaldo de Anguera» en el Matarranya, que trobem a la Torre del Comte en l'a. 1393 (*B. Hi. Geo. B. Arag.* I, 25, 40).

Hem de reconèixer que d'això n'hi ha una prova objectiva en un doc. que crec ens dona la dada més antiga del nom català: és una escr. que Balari² (*Orig.* 99) troba amb data de 1076, de la qual cita dos fragments, com afr. d'un alou en el *Puig de Anguera*: «revertit per ipso torrente de *Anguera* usque ad ipso ex-
trem de ipsa plana qui est in iuniente de ipsos duos torrentes de *Anguera* et de Olers»; i més enllà torna a sortir l'«extret ['estret, congost'] qui est ipsa plana de *Anguera*». És clar que calia llegir *iuniente* (no pas *viniente* com fa Balari) = *junyent* 'aiguabarreig'. I és evident que es tracta del nostre NL, car Ollers és 3 k. a l'O. de Sarral.

Que pugui ser derivat de ANGUIS, com suggereix Leite, no ho recusarem del tot, puix que d'aquí ens hem decidit a partir en el nom del riuet *Angonella* d'Andorra i Vall de Querol. Aquí, però, em costa més de creure-hi, per l'aspecte lexicomòrfic: allí *anguinella* era diminutiu de ANGUINE; amb això lligaven tant el diminutiu, essent una riereta, com el fet de baixar serpentejant. En *Angue(i)ra* un derivat *ANGU-ARIA, ja no explicaria el paper de -ARIA; i tampoc es justificaria la desaparició total de la ū de GUA, sense deixar rastre, antic ni modern, en cap de les sis mencions medievals del nostre *Anguera*, ni en les del nom mirandès.

D'altra banda costaria separar-ho de l'antic nom romànic ANGARIA. Sobre aquest mot romànic i la seva família, estudiada sobretot per Jud (*ZRPb* xxxviii, 39), i pels filòlegs portuguesos, veg. també les dades que n'aplego en el DECH I, 208a1 i 42: arag. ant. *anguera* i *enguera* [S. XII] 'lloguer d'una bèstia', bc. *angaila*, cast. *angarillas*, cat. *arguenells*, cast. dial. *engue-rar* 'treballar massa'.

Sense acabar de precisar-ho del tot, la meva impressió és que aquí es pot haver partit d'alguna prestació feudal aplicada com a nom d'un lloc on era obligada; com ara una obra de transport. Car ja tenim *angariare* «carro vel aqua a vehere» en un doc. de Metz, a. 745; *angaria* és 'carreteig forçós' en les *Leges Wisigothorum* i *Bajuvatorium*, i ANGARIARE 'requisar per a un transport' ja figura en el Digest. M'inclino a admetre que el riu trasmontà i el català, puix que baixen de muntanyes boscoses, pendrien nom d'un transport de troncs com el que ens consta en l'Alt Fluvià, fins a Navata, i per les dues NAUCARIAS [deriv. de NAVIS 'rai'] *Noguera* Pallaresa i N. Ribagorçana.

Testimoni tarraconense irrecusable de l'aplicació, aquí, del mot és *Angarius*, un diaca que morí cap a